

szeretett intézménye mindennapjairól, mint korábban. Kért szakirodalmat, örült az eredményeinknek, kitartásra biztatott bennünket az egyre nehezedő helyzetben. Időnként mi is felkerestük, és nagy öröm volt számunkra, hogy 2012 októberében, a megyei könyvtár megalakulásának 60. évfordulójára rendezett ünnepségünkön részt tudott venni. Örült a régi kollégáknak, színes történeteket mesélt a hőskorból, mintha betegsége szünetet tartott volna erre a két boldog órára.

Most búcsúzzunk tőle munkatársai, tisztelői, tanítványai nevében is az ő gondolataival:

„Én természetesen azok közé a könyvtárosok közé tartozom, akik a könyvtárak jövőjét is optimistán és bizakodóan ítélik meg. A könyvtártörténet tanúsága szerint a könyvtár az a művelődési intézmény, amelyik mindig meg tudta újítani önmagát, ha erre szükség volt, és megfelelően tudott reagálni a társadalom változó, újabb feladatokat jelentő igényeire.”

(Könyvtáros, 1978. 12. sz.)

Nagy Éva

**Szalai Ágnes
(1934–2013)**

*„a homlokán feltündökölt a jegy,
hogy milliók közt az egyetleny”*

(Kosztolányi Dezső: Halotti beszéd)

Valakit felidézni olyan, mint egy színes szőttest felfejteni, szárait szétválasztani. Ami egész volt színeivel, mintázataival, azt az elme csak külön-külön képes szavakba önteni. Így is szinte lehetetlen feladat érzékeltetni azt, ami Őt egyedivé, senki máshoz nem hasonlíthatóvá tette.

Óhatatlan, hogy az emlékező saját emlékein szűrődjenek át az arc körvonalai, mégis remélem, sikerül felvillantani az eleven, mindnyájunk által jól ismert arcot, és megmutatni azoknak is, akik már nem találkozhattak vele.

„Az igazat mondd, ne csak a valódit”

Ágnes egyéniségére mi sem volt jellemzőbb ennél a József Attilától vett gondolatnál. Lankadatlan figyelemmel kísérte a külvilág eseményeit, amit a tények már-

már önkínzásig menő elemzése követett, mert semmitől nem irtózott jobban, mint a sekélyes, egyoldalú megállapításoktól. Egy kérdést igyekezett minden oldalról körüljárni, akár emberi magatartásról, akár történelmi jelenségről vagy művészi értékről mondott véleményt.

Ezt az ars poeticát adta át azoknak, akik munkatársként, barátként a közelébe kerültek.

A kimondott, leírt szó felelőssége hatotta át minden mondatát és tette őt hiteles könyvtárosként, a jövő könyvtáros nemzedékének oktatójaként, kollegiális és baráti kapcsolataiban. Egy tömbből faragott ember volt, mint azok, akikre felnézett, akiknek barátságát élete végéig kincséül őrizte. Számuk az évekkel ugyan egyre fogyott, de emlékezetében elevenen ragyogtak, és egyik legnagyobb öröme az volt, ha mesélhetett róluk. Emlékei szorosan összefonódtak a történelemmel, irodalommal, művészettel, részben családi örökségként, részben az általa szerzett barátok révén. Így válhattak a tankönyvek „kötelező olvasmányai” az ő elbeszélései nyomán eleven, valóságos emberekké, akiknek külön történetük volt. Nagybátyja Radnótihoz fűződő barátságát például vers is örzi, de külön polcon foglaltak helyet a már neki dedikált könyvek, Pernye András, Fodor András, Erdélyi Miklós, Kistétényi Melinda és mások kedves szavaival. Ők – és még annyian – gyakran üldögéltek a Fehérhajú utcai legendás zöld fotelben, élénk beszélgetésbe merülve.

A könyvtár azonban nem csak a muzsikusokat fogadta tárt kapukkal, hasonló fogadtatásban részesültek az új munkatársak is, mint ezt magam is megtapasztaltam.

Éppen új állás után kellett nézmem, amikor váratlanul a fülembé jutott, hogy a Zenei Gyűjtemény embert keres. A Fehérhajú utcai könyvtár felújítása alatt átmeneti szállásként szolgáló hosszú üzlethelyiség végében egy kedves, mosolygós arc fordult felém. Ez volt az első találkozásom Szalai Ágnessel, a gyűjtemény vezetőjével. Szinte az volt az érzésem, már várt rám. Beszélgetni kezdtünk, de kis idő múltán mindkettőnknek úgy tűnt, mintha már régóta ismernénk egymást. Ennek már több évtizede, de mindmáig életem különleges ajándékának tekintem, hogy Ágnes akkor bizalmat szavazott nekem, és befogadott a Zenei Gyűjtemény közösségébe. Személyisége étellel, nevetéssel töltötte meg környezetét, szakmai tudása és a lényéből fakadó humánus számos ismert zenei szakembert vonzott a könyvtárba.

„játszani is engedd...”

Művésznek készült, a cselló volt a hangszer. Nem ok nélkül mondják az előadóművészre, hogy „játszik”. Igen, ő is játszott, bár a gordonkától korán el kellett búcsúznia egy kézprobléma miatt. Schumann gordonkaversenyével diplomázott, ezért erről a műről nekem most már mindig Ő jut az eszembe. A játék az egyik legősibb módja az ember önkifejezésének, a művészethez hasonlóan felszabadít, teret ad a képzeletnek. Meggyőződésem, hogy Ágnes „fejben” továbbra is csellózott. Fülembé csengnek kedves tanáraitól, „Zathu”-ról (Zathureczky Ede) és „Poldi Bácsi”-ről (Weiner Leó) mesélt történetei, akik szeretettel plántálták a tudást az ígértes tehetségbe, aki azt a rá jellemző lelkesedéssel szívta magába.

Talán épp ez a játékoság volt segítségére abban, hogy tovább tudjon lépni, fel tudja dolgozni a pályamódosítás kényszerűségét, a lemondást egyik ifjúkori álmáról. Nem lehet véletlen, hogy fiatal könyvtárosként először egy gyermekkönyvtár vezetését bízták rá Angyalföldön, közel a Lehel piachoz, ahol a környék vagányainak tiszteletét, szeretetét is sikerült kivívnia. Némegyszer olyannyira belefeledkezett a munkába, hogy a házban lakó takarítónő figyelmeztette, hogy ideje hazamenni.

„A távolságot, mint üveg golyót...”

Ágnes a szó valódi és átvitt értelmében is az utazás szerelmese volt. A világra való nyitottságot, a szépség „kézzelfogható” és szellemi kincseire való rácsodálkozás képességét élete végéig megőrizte. Amíg tehetette, minden lehetőséget megragadott, hogy utazhasson, erre gyűjtött, és képes volt banánon élni akár egy hétig, csak hogy láthassa álmai városait.

Az utazás Ágnes számára egyszerre jelentette az ismeretek forrását és inspirálóját. Egy-egy útját több hónapig tartó lázas kutatómunka, az úti cél szószerinti és kulturális feltérképezése előzte meg, így amikor megérkezett, szinte már ismerte is a helyet, tudta, merre kell indulnia, hol vár rá a felfedezésre váró kincs (katedrális, múzeum, kávéház...). Nem volt szüksége fényképezőgépre, agyával pontosan rögzítette a látottakat, és úgy tudott beszélni róluk, hogy legszívesebben azonnal útra keltünk volna.

Annál nagyobb örömet nem is szerezhettünk neki, mint ha magunk is nekivágtunk az ismeretlennek, persze, a tőle kapott útmutatás alapján. Olyan rejtett értékekre hívta fel a figyelmünket, amelyek egyetlen útikönyvben sem szerepeltek.

A Zenei Gyűjtemény

Szalai Ágnes az elsők között ismerte fel, hogy a csak hivatásos muzikusokat ellátó, korlátozottan nyilvános tudományos és szakkönyvtárak mellett szükség van közművelődési zenei könyvtárra is azok számára, akik a zenével nem hivatászerűen foglalkoznak. Ezzel egy időben határozta el a FSZEK Központi Könyvtár zenei gyűjteménye létrehozását. A feladattal az erre szakmai és emberi szempontból legalkalmasabb személyt, Szalai Ágnest bízták meg.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteményét 1964-ben Kodály Zoltán nyitotta meg a következő szavakkal: *„A zenei könyvtár megnyitását örömmel üdvözlöm. Kívánom, legyen olvasója is annyi, hogy mihamar szűknek bizonyuljon.”*

Szalai Ágnes huszonhét éven át volt az általa alapított zenei könyvtár vezetője.

A zenetudósok, előadóművészek, zenepedagógusok bevonásával gyarapított állomány rövidesen rangot vívott ki a hazai és nemzetközi zenei könyvtári életben.

„fehérek közt egy európai”

Az a szellemi „műhely”, amely a Fehérhajú utcában működött, nem csupán a zenei élet eseményeire rezonált érzékenyen, hanem otthonra lelt benne az irodalom, a képzőművészet, végső soron az egyetemes kultúrtörténet.

Az a „Fehérhajú”, amelyet én csak a nyolcvanas évek elejétől ismerek, kezdetől fogva a szakmai és emberi feltöltődés lehetőségét kínálta az ide betérő muzikusoknak. A tudományos munkának, szakmai találkozóknak, baráti beszélgetéseknek egyaránt otthont adott a könyvtár. Ez nem utolsó sorban Ágnes szerteázó műveltségének, zenei és bölcsész végzettségének, a képzőművészet, irodalom, történelem iránti szenvedélyes érdeklődésének volt köszönhető.

Általa ismertem meg olyan kiemelkedő műveltségű muzikusokat, mint Raics István, vagy az irodalom jelesei közül Fodor András. Lehetetlen mindazokat felsorolni, akik nem csupán látogatták a gyűjteményt, hanem Ágnes baráti köréhez tartoztak. Legendás volt például Pernye Andráshoz fűződő barátsága, amelyről már csak az ő visszaemlékezéseiből tudok.

Távlati tervei között szerepelt egy olyan gyűjtemény létrehozása, amelyben egy helyen található a zene, az irodalom és a képzőművészet kimagasló alkotásairól szóló könyvek. Bár ez a terv nem valósult meg, ennek az elképzelésnek a jegyében gyarapodott a gyűjtemény állománya, amely ennek köszönhetően idővel nemzetközi elismertségre tett szert.

Hazai és nemzetközi kapcsolatok

Alapító és éveken keresztül vezetőségi tagja volt a Magyar Könyvtárosok Egyesülete zenei szekciójának.

Amikor a gyűjtemény 1970-ben tagja lett a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (AIBM: Association International des Bibliothèques Musicales), Ágnes aktív szerepet töltött be a Nyilvános könyvtárak bizottságának vezetőségében is. Lehetőség szerint részt vett az AIBM kongresszusain, előadásokat tartott és publikációi jelentek meg a szervezet lapjában, a *Fontes Artis Musicae*-ban.

Az 1981-ben Budapesten tartott kongresszuson alkalma nyílt a hanglemeztárral kiegészült Zenei Gyűjtemény bemutatására, és arra, hogy előadást tartson a résztvevőknek a magyarországi zenei könyvtárakról, valamint a zenei könyvtárosok továbbképzésének helyzetéről.

A pedagógus

A Zenei Gyűjtemény vezetése, gyarapítása, az olvasószolgálat mellett szívügyének tekintette a jövő zenei könyvtárosainak képzését is. Az ő kezdeményezésére indultak el azok a tanfolyamok, amelyekben nemcsak oktatóként vett részt, ha-

nem a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal együttműködve a tananyag és tematika összeállításában is jelentős szerepet vállalt. A mai zenei könyvtárosok többsége az ő tanítványa volt.

Több ország szakembereivel összefogva egy olyan állományjegyzéket állított össze, amely a mai napig nélkülözhetetlen a zenei könyvtárosi munkában. (*International basic list of literature on music / comp. by the Public Libraries Commission of the International Association of Music Libraries. Den Haag, Nederlands Bibliotheek en Lectorium Centrum, 1975.*)

Szakmai elismerés

Hivatásbeli tudását a könyvtáros szakma két legrangosabb kitüntetésével ismerték el. A „Pro Bibliotheca Civica” kitüntetést 1991-ben vehette át. Kiss Jenő, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár akkori főigazgatója köszöntő szavaiból idézek:

„Hosszú évek kitartó munkájával elérte, hogy Közép-Európa egyik számon tartott zenei gyűjteményét mondhatja magáénak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A hazai zenei életben általános elismertségnek örvend mind a zenei gyűjtemény, mind könyvtárosa.”

Életműve elismeréseként 2005-ben megkapta a Széchényi Ferenc-díjat is.

Ebben kiemelkedő szerepe volt Gócza Juliannának, aki 1991-ben átvette Ágnes-től a Zenei Gyűjteményt, és aki 2007-ig állt a könyvtár élén. Az AIBM Magyar Nemzeti Csoportjának elnökeként ő tett javaslatot Szalai Ágnes fölterjesztésére a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökével, Bakos Klárával egyetértésben.

Búcsúzzunk az embertől, a baráttól és kollégától Radnóti Miklós soraival:

*És már tudom, halálra érek én is,
emelt s leejt a hullámzó idő,
rab voltam és magányom lassan
növekszik, mint a hold karéja nő.*

*Szabad leszek, a föld feloldoz,
s az összetört világ a föld felett
lassan lobog. Az írótaáblák elrepedtek.
Szállj fel, te súlyos szárnyú képzelet!*

(Negyedik ecloga, részlet)

Liszka Zsuzsanna